

Regulatorně stanovené postupy pro odhad očekávaných ztrát v ČR

(a jejich vztah k regulatorně stanoveným postupům pro odhad ztrát neočekávaných)

Lucie KOBZOVÁ*

1. Úvod

Při řízení úvěrového rizika rozeznáváme tzv. očekávanou a neočekávanou ztrátu. Očekávanou ztrátu lze statisticky vymezit jako střední hodnotu pravděpodobnostního rozdělení ztrát z daného portfolia. Tato ztráta by měla být promítnuta i do ocenění daného produktu. Naproti tomu neočekávaná ztráta je dána maximální možnou ztrátou při určitém daném stupni pravděpodobnosti. Neočekávanou ztrátu lze vyjádřit rozdílem skutečně dosažené úrovně ztráty a ztráty očekávané.

V závislosti na druhu ztrát rozlišujeme i rozdílné způsoby krytí rizika těchto ztrát. Pro účel pokrytí očekávaných ztrát (tj. vlastně průměrných ztrát vyvozených z předchozího vývoje kvality portfolia) by banka měla vytvářet opravné položky, a to právě ve výši odhadu očekávané ztráty. Proti neočekávané ztrátě se banka kryje svým kapitálem.

2. Česká regulatorní úprava pro pokrytí očekávaných ztrát

2.1 Výpočet výše opravných položek

Česká regulatorní úprava v současné době bankám neumožňuje, aby tvořily opravné položky na základě vlastních statistických odhadů. Tvorba opravných položek (resp. odhad očekávaných ztrát) je dána regulatorní úpravou v rámci Opatření České národní banky č. 193 ze dne 9. července 1998, kterým se stanoví zásady klasifikace pohledávek z úvěrů a tvorby opravných položek k těmto pohledávkám (dále jen Opatření o klasifikaci). Na základě tohoto opatření jsou jednotlivé pohledávky zařazovány do kategorií klasifikace (v souladu s nastavenými kritérii), přičemž ke každé kategorii je stanoven koeficient pro tvorbu opravných položek, který v podstatě vyjadřuje regulatorně odhadnutou pravděpodobnost ztráty příslušné kategorie pohledávek. Banky jsou povinny vytvářet

* Česká národní banka (lucie.kobzova@cnb.cz)

Autorka prezentuje vlastní názory, jež nemusí nutně odpovídat stanoviskům instituce, v níž působí.

opravné položky k jednotlivým klasifikovaným pohledávkám minimálně ve výši upravené hodnoty pohledávky¹ násobené příslušným koeficientem. Opatření jim však nebrání v tom, aby vytvářely i objem opravných položek vyšší.

Opatření o klasifikaci rozlišuje pět kategorií pohledávek:

- a) standardní pohledávky,
- b) sledované pohledávky,
- c) nestandardní pohledávky,
- d) pochybné pohledávky a
- e) ztrátové pohledávky.

Při zařazování do kategorií musí banka zohlednit zejména tato hlavní kritéria:

Finanční a důchodová situace dlužníka

Pro každou kategorii je v opatření stanoven slovní popis toho, co lze na základě hodnocení bonity dlužníka očekávat vzhledem k jeho platební morálce. Opatření nestanoví žádné konkrétní požadavky na úroveň jednotlivých finančních ukazatelů. Každá banka si musí stupnici hodnot stanovit sama. Vlastní požadavky na hodnocení dlužníka nejsou podrobněji definovány a záleží pouze na bance samotné, zda použije pro hodnocení bonity dlužníka nějaký nástroj a jaký (např. vnitřní rating, vnitřní bodování (*scoring*), expertní hodnocení svých pracovníků). Výsledky hodnocení tak mohou být v jednotlivých bankách opřeny o různě sofistikované postupy a různě sofistikované posouzení toho, zda je finanční situace dlužníků vyhodnocována obezřetně a zda zařazování do kategorií klasifikace je prováděno v souladu s Opatřením o klasifikaci, což vede k nutnosti posuzovat postupy banky při hodnocení bonity jejích klientů.

Doba po splatnosti pohledávky nebo některé její části

Kritérium doby po splatnosti je pro každou kategorii jednoznačně kvantifikováno. Pohledávka, jež je po splatnosti méně než 31 dní, je stále ještě považována za standardní pohledávku. V případě, že je pohledávka 31 až 90 dní po splatnosti, měla by být zařazena do kategorie sledovaných. Doba 91 až 180 dní po splatnosti je kritériem pro zařazení do kategorie pohledávek nestandardních, 181 až 360 dní do kategorie pochybných a více než 360 dní do kategorie ztrátových.

Dostatečnost informací o finanční a důchodové situaci dlužníka

Opět se jedná o kritérium, které je pro každou kategorii jednoznačně kvantifikováno počtem dní. Pokud má banka dostatek informací o finanční a důchodové situaci dlužníka do 30 dní ode dne, kdy měly být bance k dispozici, může zařadit pohledávku do kategorie standardních. Pokud však

¹ Upravenou hodnotou pohledávky se rozumí nominální hodnota pohledávky snižená o hodnotu kvalitního zajištění.

TABULKA 1 Přehled kritérií pro kategorizaci pohledávek

kategorie pohledávek	bonita dlužníka	doba po splatnosti	informace o finanční a důchodové situaci	restrukturizace pohledávky	další
standardní	„Standardní pohledávky jsou pohledávky splácené dlužníkem podle dohodnutých podmínek. Dlužník se nachází v příznivé finanční a důchodové situaci a není důvodu pochybovat o včasném vyrovnání celé pohledávky.“	řádné splácení nebo po splatnosti méně než 31 dní	dostatek informací do 30 dní ode dne, kdy měly být k dispozici	žádá restrukturizace během posledních 3 let	
sledované	„Sledované jsou pohledávky, u kterých se dá na základě hodnocení bonity dlužníka předpokládat, že jistina, úroky i poplatky budou splaceny v plné výši. Ve srovnání se standardními pohledávkami však došlo ke zhoršení skutečností ovlivňujících splácení jistiny, úroků a poplatků od doby, kdy byl úvěr poskytnut, ale v okamžiku hodnocení pohledávky nebyla předpokládána žádná ztráta.“	po splatnosti více než 30 dní a méně než 91 dní	nedostatek informací více než 30 dní a méně než 91 dní ode dne, kdy měly být k dispozici	připravován plán splátek před více než 6 měsíci a méně než před 3 lety	pohledávka není plně zajištěna proti kurzovému riziku
nestandardní	„Nestandardní pohledávky mají všechny nedostatky obsažené v hodnocení sledovaných pohledávek s tím, že splácení jistiny, úroků a poplatků v plné výši je na základě hodnocení bonity dlužníka nejisté. Částečné splácení pohledávky je vysoce pravděpodobné.“	po splatnosti více než 90 dní a méně než 181 dní	nedostatek informací více než 90 dní a méně než 181 dní ode dne, kdy měly být k dispozici	připravován plán splátek před méně než 6 měsíci	
pochybné	„Pochybné pohledávky mají všechny nedostatky obsažené v hodnocení nestandardních pohledávek s tím, že splácení jistiny, úroků a poplatků v plné výši je na základě hodnocení bonity dlužníka vysoce nepravděpodobné. Částečné splácení pohledávky je možné a pravděpodobné.“	po splatnosti více než 180 dní a méně než 361 dní	nedostatek informací více než 180 dní a méně než 361 dní ode dne, kdy měly být k dispozici	-	
ztrátové	„Ztrátové pohledávky mají všechny nedostatky obsažené v hodnocení pochybných pohledávek s tím, že splácení jistiny, úroků a poplatků v plné výši je na základě hodnocení bonity dlužníka nemožné. Tyto pohledávky se jeví jako nenávratné nebo návratné pouze částečně ve velmi malé hodnotě. Částečná návratnost pohledávky může být uskutečnitelná v budoucnosti. Banka usiluje o splácení těchto pohledávek až do doby, než je s jistotou prokázáno, že další splácení je nemožné. Jestliže znehodnocení pohledávky je trvalé, banka pohledávku odepíše.“	po splatnosti 361 a více dní	nedostatek informací 361 a více dní ode dne, kdy měly být k dispozici	dlužník je v konkurzním nebo vyrovnávacím řízení	

zdroj: Opatření ČNB (1998)

banka nemá tyto informace více než 30 dní a méně než 91 dní ode dne, kdy měly být bance k dispozici, je to důvod pro zařazení do kategorie pohledávek sledovaných. Více než 90 dní a méně než 181 dní je důvodem pro zařazení do kategorie pohledávek nestandardních, více než 180 a méně než 361 dní do kategorie pochybných a 361 a více dní do kategorie ztrátových.

Restrukturalizace pohledávky z důvodu tíživé finanční a důchodové situace

Na základě tohoto kritéria banka zařazuje pohledávku do kategorie sledované nebo nestandardní v závislosti na počtu měsíců, resp. let od posledního přepracování plánu splátek. Pokud banka přepracovala (na základě informací o finanční a důchodové situaci dlužníka) plán splátek pohledávky před více než 6 měsíci a méně než 3 roky, může pohledávku zařadit do kategorie sledovaných; pokud však banka přepracovala tento plán splátek ze stejných důvodů před méně než 6 měsíci, je to důvodem pro zařazení do kategorie nestandardních.

Přehled hlavních kritérií pro zařazení pohledávek do jednotlivých kategorií je uveden v *tabulce 1*.

Po rozřídění pohledávek do kategorií vytváří banka k jednotlivým pohledávkám (kromě pohledávek zařazených do kategorie standardních) opravné položky.

Regulatorní přístup k tvorbě opravných položek stanoví postup pro výpočet minimální výše opravných položek, které musí banka k pohledávkám zařazeným do jednotlivých kategorií klasifikace vytvářet. K jednotlivým kategoriím je tak stanoven pro tvorbu opravných položek „minimální“ koeficient. Znamená to tedy, že pokud si banka přístup k jednotlivým pohledávkám zařazeným do dané kategorie klasifikace sama nediverzifikuje v souladu se spodní hranicí podle ČNB, přistupuje na základě Opatření o klasifikaci ke všem pohledávkám zařazeným do jedné kategorie stejně (tj. pro výpočet potřeby opravných položek je použit stejný koeficient).

Tvorbu opravných položek k jednotlivým pohledávkám lze vyjádřit pomocí následujícího vztahu:

$$OPp = (V - C) \cdot \text{koeficient}$$

kde: OPp je potřeba opravných položek, V objem (nesplacená výše pohledávky), C hodnota kvalitního zajištění.

TABULKA 2 Koeficienty pro tvorbu opravných položek

kategorie pohledávek	koeficient
sledovaná	0,05
nestandardní	0,2
pochybná	0,5
ztrátová	1,0

zdroj: Opatření ČNB (1998)

2.2 Posouzení reálnosti nastavení koeficientů pro výpočet opravných položek

V nastavení koeficientů pro výpočet opravných položek nebyly od doby jejich zavedení prováděny žádné úpravy; to znamená, že od první verze Opatření (Opatření ČNB č. 3 ze dne 4. července 1994; před tím byly stanoveny „Zásady pro tvorbu rezerv a opravěk k rizikovým aktivům bank“ vypracované Státní bankou československou) jsou stanoveny na stejné úrovni.

Vzhledem k tomu, že se jedná o významný ukazatel, který v podstatě vyjadřuje pravděpodobnost selhání a ovlivňuje výši regulatorně propočtené očekávané ztráty spojené s jednotlivými pohledávkami, resp. s celým portfoliem pohledávek, pokusili jsme se v tomto příspěvku reálnost jeho nastavení posoudit na základě odhadu ročního propadu jednotlivých pohledávek, resp. jednotlivých kategorií pohledávek do stavu selhání.

2.2.1 Zdrojová data a předpoklady

Pro účely odhadu jsme vycházeli z agregované datové základny ČNB, konkrétně z výkazu BD (ČNB) 8-04 „Hlášení o změně stavu klasifikovaných úvěrů“, které mimo jiné obsahuje také informaci o čtvrtletním přírůstku, resp. úbytku objemu jednotlivých kategorií klasifikace prostřednictvím přesunu mezi jednotlivými kategoriemi navzájem. Z výkazu však není zřejmé, jaký objem dané kategorie pohledávek, který se nepřesune do jiné kategorie, v této kategorii na konci sledovaného období skutečně zůstal, tj. nebyl např. standardním způsobem splacen nebo nebyl nějakým jiným způsobem vyveden z bilance banky. Tuto skutečnost je pak nutné mít na zřeteli při posuzování dále uváděných údajů o objemu pohledávek, které zůstávají v sledovaném období ve stejné kategorii. Uváděné procento objemu pohledávek, jež zůstává ve stejné kategorii, je proto nutné chápat jako procento maximální.

Z výkazu nebylo možné získat informaci o velikosti jednotlivých úvěrů, které se přesouvají mezi jednotlivými kategoriemi. Předpokládali jsme proto, že průměrná velikost úvěrů přesouvajících se mezi jednotlivými kategoriemi je stejná, tj. přesun do ostatních kategorií klasifikace není závislý na velikosti úvěru.

Z dat, která jsme měli k dispozici, nebylo rovněž možné „vystopovat“ chování každé jednotlivé pohledávky, tj. skutečnou cestu (resp. klasifikační kategorie), kterou v sledovaném období prošla. Pro účely odhadu jsme proto zavedli předpoklad, že chování každého jednotlivého úvěru není v rámci daného čtvrtletí závislé na jeho historii, tj. na zařazení do kategorií v obdobích minulých.

Výkaz BD (ČNB) 8-04 je od bank požadován od roku 1997, přičemž jednotlivé banky jsou povinny zasílat tento výkaz čtvrtletně. V době provádění odhadů jsme měli k dispozici data za 4 uzavřené roky (1997–2000). Jednalo se tedy celkem o 16 čtvrtletních agregovaných výkazů, ze kterých bylo možné získat objemy pohledávek, které se v průběhu daného čtvrtletí přesunuly do jiných kategorií.

I přes to, že z poznatků bankovního dohledu vyplývá, že výkaz BD (ČNB) 8-04 patří mezi problematické výkazy, odhady uvedené v tomto textu jsou založeny na datech, která vycházejí z účetních informací, a jsou tudíž z výkazu nejspolehlivější.

2.2.2 Postup výpočtu

Z důvodu možnosti srovnání jsme uvažovali 3 různé definice selhání, jejichž volba vycházela z kritérií definice selhání akceptovaných v připravovaném materiálu *New Basle Capital Accord*:

definice 1: propad do kategorie pohledávek ztrátových

definice 2: propad do kategorie pohledávek pochybných nebo ztrátových

definice 3: propad do kategorie pohledávek nestandardních nebo pochybných nebo ztrátových

Výše uvedená data jsme převedli do procentuální podoby; to znamená, že absolutní vyjádření přesunu mezi jednotlivými kategoriemi jsme vyjádřili procentním propadem konkrétní kategorie pohledávky do kategorií ostatních. (Byl tedy posuzován objem dané kategorie na začátku každého sledovaného období s vykázanou situací na konci tohoto sledovaného období.)

Získali jsme tak 16 matic, které vyjadřovaly pravděpodobnost přesunu mezi jednotlivými kategoriemi. Jednalo se však o čtvrtletní pravděpodobnosti, které bylo nutné převést na roční bázi. Z výsledků za jednotlivá čtvrtletí jsme proto vypočetli průměr a získali tak 4 čtvrtletní matice vyjadřující průměrný přesun mezi jednotlivými kategoriemi klasifikace v rámci jednotlivých čtvrtletí (*tabulka 3*).

Při převodu výše uvedených čtvrtletních informací na roční bázi jsme předpokládali čtvrtletní propad všech kategorií klasifikace do všech ostatních kategorií klasifikace, a to postupně ve všech po sobě následujících čtvrtletích. Pohledávka zařazená do jedné kategorie klasifikace se tak mohla s vyšší či nižší pravděpodobností vyvíjet celkem 625 možnými způsoby s tím, že na konci sledovaného období, které bylo v tomto případě 1 rok, mohla dosáhnout jedné z pěti kategorií (zhoršení stavu, zlepšení stavu, setrvání ve stejné kategorii jako na začátku roku). Vzhledem k tomu, že kategorií klasifikace je celkem pět, bylo simulováno celkem 3125 možných způsobů přesunů jednotlivých pohledávek za 1 rok.

Pravděpodobnost ročního propadu do konkrétní kategorie klasifikace byla získána součtem pravděpodobností všech možných způsobů vývoje, u nichž se sledovaná pohledávka ve 4. čtvrtletí nacházela v dané konkrétní kategorii.

Výsledky propočtů pro všechny kategorie jsou souhrnně uvedeny v *tabulce 4*; ta vyjadřuje migrační matici pro jednotlivé kategorie klasifikace (dále také klasifikační migrační matice).

2.2.3 Interpretace výsledků

Ekonomický dopad přesunu pohledávek do jiných kategorií je odlišný, podle toho, zda se jedná o přesun do kategorie horší, nebo do kategorie lepší. Tak např. v případě přesunu nestandardní pohledávky do kategorie sledované (tj. o jeden stupeň lepší) by se potřeba opravných položek snížila

TABULKA 3 Čtvrtletní průměrné matice

	standardní	sledované	nestandardní	pochybné	ztrátové	
1. čtvrtletí						
standardní	0,9932	0,0059	0,0007	0,0002	0,0001	1,00
sledované	0,3427	0,5403	0,0826	0,0231	0,0112	1,00
nestandardní	0,1555	0,0288	0,6157	0,1454	0,0546	1,00
pochybné	0,0176	0,0019	0,0132	0,7440	0,2233	1,00
ztrátové	0,0243	0,0001	0,0002	0,0027	0,9727	1,00
2. čtvrtletí						
standardní	0,9899	0,0084	0,0014	0,0001	0,0001	1,00
sledované	0,4251	0,4238	0,1022	0,0376	0,0112	1,00
nestandardní	0,1810	0,0494	0,5362	0,1846	0,0489	1,00
pochybné	0,0273	0,0016	0,0208	0,7430	0,2074	1,00
ztrátové	0,0042	0,0005	0,0008	0,0010	0,9935	1,00
3. čtvrtletí						
standardní	0,9906	0,0084	0,0006	0,0001	0,0003	1,00
sledované	0,2523	0,6390	0,0886	0,0110	0,0090	1,00
nestandardní	0,1275	0,0286	0,5948	0,2035	0,0457	1,00
pochybné	0,0333	0,0018	0,0073	0,7792	0,1784	1,00
ztrátové	0,0045	0,0005	0,0008	0,0005	0,9938	1,00
4. čtvrtletí						
standardní	0,9853	0,0116	0,0009	0,0013	0,0009	1,00
sledované	0,4678	0,3076	0,1265	0,0418	0,0563	1,00
nestandardní	0,2397	0,0476	0,4225	0,1934	0,0969	1,00
pochybné	0,0562	0,0015	0,0185	0,6809	0,2429	1,00
ztrátové	0,0288	0,0001	0,0013	0,0044	0,9653	1,00

poznámka: Pravděpodobnost, že pohledávka zůstane ve stejné kategorii jako na začátku sledovaného období, byla vzhledem k neexistenci dat získána dopočtem do 100 %. Předpokládáme tedy, že pokud se pohledávka nepřesune do jiné kategorie, zůstává v té kategorii, v níž byla zařazena na začátku roku.

zdroj: vlastní výpočty

TABULKA 4 Klasifikační migrační matice

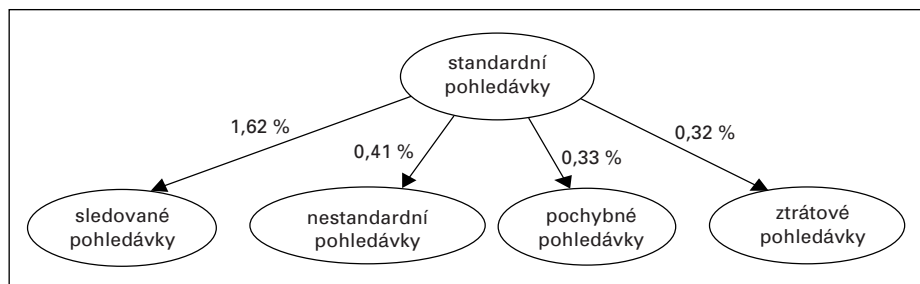
	standardní	sledované	nestandardní	pochybné	ztrátové	
standardní	0,9731	0,0162	0,0041	0,0033	0,0032	1,00
sledované	0,7423	0,0604	0,0563	0,0672	0,0737	1,00
nestandardní	0,4230	0,0266	0,0971	0,2079	0,2453	1,00
pochybné	0,1089	0,0036	0,0170	0,3039	0,5666	1,00
ztrátové	0,0611	0,0009	0,0021	0,0067	0,9291	1,00

poznámka: Součet pravděpodobností přesunu jedné kategorie do jiných kategorií (vč. pravděpodobnosti setrvání v dané kategorii) musí být 100 %, resp. 1 (viz kontrolní součty v pravé části tabulky).

zdroj: vlastní výpočty

o 15 procentních bodů (20–5 %) z objemu kvalitně nezajištěné části pohledávky. Naopak při přesunu stejné pohledávky do kategorie pochybných (tj. o jeden stupeň horší) by se požadavek na potřebu opravných položek zvýšil o 30 procentních bodů (50–20 %) z objemu kvalitně nezajištěné pohledávky. Pravděpodobnost přesunu ve výši jednoho procentního bodu má proto zcela

GRAF 1 Přesun standardních pohledávek do ostatních kategorií klasifikace

zdroj: vlastní výpočty

jiný ekonomický význam, když se jedná o pohyb směrem nahoru, než v případě, kdy se jedná o pohyb směrem dolů. Klasifikační migrační matice podává následující informace o jednotlivých kategoriích klasifikace:

Standardní kategorie

V případě pohledávek zařazených na počátku roku do kategorie standardních existuje velká pravděpodobnost (97,31 %), že tyto pohledávky v této kategorii setrvávají celý rok. Dá se tedy usuzovat, že kritéria klasifikace jsou v případě standardní kategorie nastavena obezřetně a pohledávky zařazené do této kategorie lze považovat za bonitní. Přesun standardních pohledávek do ostatních kategorií klasifikace je největší u kategorie sledovaných (1,62 %). Do ostatních kategorií se přesune jen malá část, a proto je i pravděpodobnost selhání nízká (podle definice 1 = 0,32 %, podle definice 2 = 0,65 %, podle definice 3 = 1,06 %).

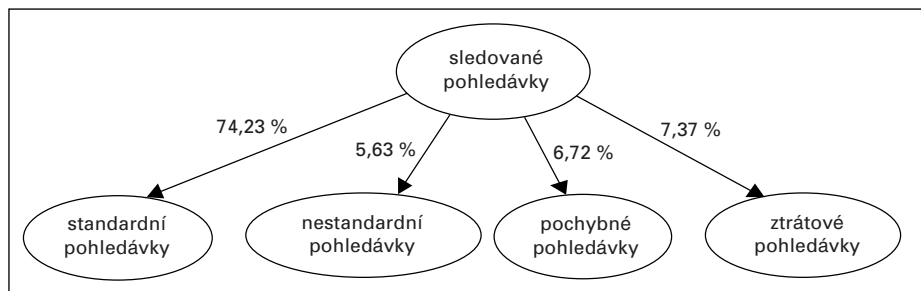
Sledovaná kategorie

Kategorie sledovaných pohledávek se jeví jako velice nestabilní. Pouze 6,04 % pohledávek zařazených na začátku roku do kategorie sledovaných je do této kategorie zařazeno i na konci roku. Výsledky ukazují, že velká část (74,23 %) těchto pohledávek se přesouvá do lepší kategorie, tj. do kategorie standardních. Do horších kategorií se přesouvá cca 19,72 % sledovaných pohledávek, přičemž propad do jednotlivých kategorií je poměrně rovnoměrný (okolo 6–7 %). Tyto zjištěné skutečnosti naznačují, že u sledovaných pohledávek převládá zlepšující se trend a co do tvorby opravných položek existuje vysoká pravděpodobnost jejich rozpouštění. Na druhé straně však pravděpodobnost selhání podle jednotlivých definic selhání je – v porovnání s koeficientem ČNB pro tvorbu opravných položek – vyšší (definice 1 = 7,37 %, podle definice 2 = 14,09 %, podle definice 3 = 19,72 %); z toho lze dovozovat, že i očekávaná ztráta je ve skutečnosti vyšší, než odpovídá objemu opravných položek vytvořených s využitím minimálního koeficientu ČNB 5 %.

Nestandardní pohledávky

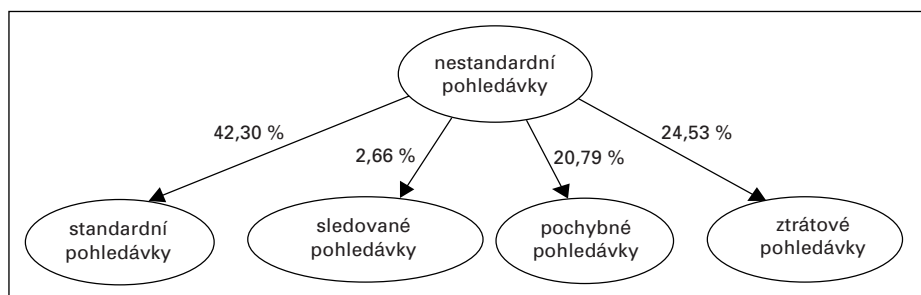
Rovněž kategorie nestandardních pohledávek se jeví jako relativně málo stabilní. Pouze 9,71 % pohledávek je na konci roku zařazeno do stejné ka-

GRAF 2 Přesun sledovaných pohledávek do ostatních kategorií klasifikace

zdroj: vlastní výpočty

GRAF 3 Přesun nestandardních pohledávek do ostatních kategorií klasifikace

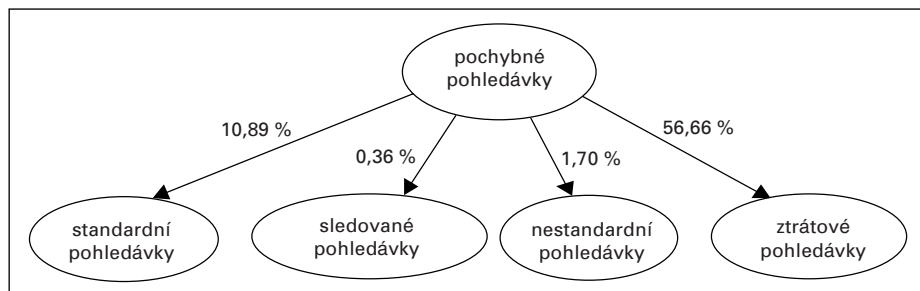
zdroj: vlastní výpočty

tegorie jako na začátku roku. Do lepších kategorií se přesune cca 44,96 %, přičemž z tohoto objemu největší je přesun do kategorie standardních pohledávek (42,30 %). Pravděpodobnost přesunu do horších kategorií je cca 45,32 %. Znamená to tedy, že u kategorie nestandardních pohledávek neprevládá žádný trend a pravděpodobnost zlepšení či zhoršení je vyrovnaná. Pravděpodobnost selhání u této kategorie je v porovnání s předchozími kategoriemi vyšší (podle definice 1 = 24,53 %, podle definice 2 = 45,32 %, podle definice 3 = 47,98 %). I u této kategorie lze tudíž dovodit, že očekávaná ztráta spojená s danou kategorií je ve skutečnosti vyšší než objem opravných položek vytvořených s využitím minimálního koeficientu podle ČNB ve výši 20 %.

Pochybné pohledávky

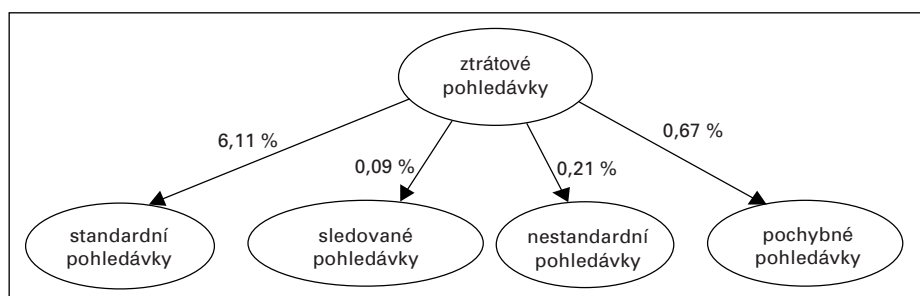
Z celkového objemu pochybných pohledávek jich po roce zůstává ve stejné kategorii klasifikace cca 30,39 %. Největší je přesun těchto pohledávek do kategorie pohledávek ztrátových (56,66 %), což svědčí o tom, že se jedná už o málo bonitní kategorii s vysokou pravděpodobností dalšího zhoršování. Do lepších kategorií se přesouvá pouze 12,95 % pohledávek. Pravděpodobnost selhání (tj. propad do kategorie pohledávek ztrátových podle definice 1) je v tomto případě 56,66 %, což je v porovnání s minimálním koeficientem podle ČNB ve výši 50 % výsledek mírně vyšší.

GRAF 4 Přesun pochybných pohledávek do ostatních kategorií klasifikace

zdroj: vlastní výpočty

GRAF 5 Přesun ztrátových pohledávek do ostatních kategorií klasifikace

zdroj: vlastní výpočty

Ztrátové pohledávky

Kategorie ztrátových pohledávek je považována za nejméně bonitní kategorii, spojenou s nemožností plného splacení pohledávek. Výsledky matice vykazují vysokou stabilitu této kategorie – 92,91 % pohledávek zařazených do této kategorie v této kategorii zůstane i na konci roku. Vzhledem ke špatné bonitě klasifikovaných pohledávek je však překvapivě vysoká pravděpodobnost jejich přesunu do kategorie pohledávek standardních (6,11 %).

2.3 Shrnutí zajímavých zjištění

Z výše uvedeného lze vyvodit některá zajímavá zjištění:

Jednotlivé kategorie klasifikace se jeví jako velmi nestabilní (kromě kategorie pohledávek standardních a ztrátových).

Pravděpodobnost setrvání ve stejné kategorii klasifikace je u kategorií pohledávek sledovaných, nestandardních a do jisté míry i u pochybných poměrně nízká. Kvalita pohledávek zařazených do těchto kategorií se v průběhu roku mění natolik, že si vyžádá změnu kategorie klasifikace. Tato skutečnost platí i co do datového omezení, na které jsme upozorňovali již dříve (neexistence informace o objemu pohledávek, které

TABULKA 5 Pravděpodobnost setrvání ve stejné kategorii (v %)

kategorie klasifikace	pravděpodobnost setrvání ve stejné kategorii
standardní	97,31
sledovaná	6,06
nestandardní	9,71
pochybná	30,39
ztrátová	92,97

zdroj: vlastní výpočty

v dané kategorii skutečně zůstanou, tj. nejsou např. splaceny či jinak vyvedeny z bilance banky), a to z toho důvodu, že se jedná o procento maximální.

Vysoká nestabilita těchto kategorií může být vysvětlena předpokladem, že snahou podniků je primárně dosahovat dobré výsledky a plnit včas všechny smluvní podmínky, tj. mít pohledávku zařazenou do standardní kategorie. V chování podniku však mohou nastat různé poruchy, jež mohou být způsobeny ať již vlastním zapříčiněním (např. nepravdivost splácení či předkládání finančních výkazů z důvodu selhání lidského faktoru), nebo působením vnějších vlivů (např. zhoršení finanční situace z důvodu nedobytných pohledávek); pak by byla pohledávka zařazena do horší kategorie. Snahou podniku však je chyby ve svém chování napravit (např. chybějící výkazy a splátky doplnit), což má vliv na opětovné zlepšení kategorie klasifikace, do které je pohledávka zařazena. Ne vždy se však náprava chyb podaří a podnik se přes veškerou snahu dostane do stavu selhání (tj. až do kategorie ztrátových). Kategorie sledovaných, nestandardních a pochybných pohledávek je proto možné chápat jako určité mezistupně mezi dobrým a zcela neúspěšným podnikem.

Jiným vysvětlením však může být také to, že kritéria klasifikace (a to zejména doba po splatnosti a prodlení v předkládání výkazů) nemusejí správně a přesně vystihovat bonitu, resp. riziko pohledávek. Jejich bonita/riziko mohou být ve skutečnosti vyšší, než jak je jsou schopny pokrýt a popsat stanovená kritéria pro jednotlivé kategorie klasifikace, a proto se pohledávka v krátké době přesouvá do jiné kategorie, jejíž kritéria splňuje. Pokud dochází k časté změně v zařazení do kategorie klasifikace, má to vliv i na změnu požadavků na tvorbu opravných položek, čímž vlastně dochází i k velké fluktuaci odhadu očekávané ztráty spojené s danou pohledávkou. Očekávaná ztráta vyjádřená prostřednictvím koeficientů pro tvorbu opravných položek by tedy nebyla vyjádřena dostatečně přesně.

Poměrně vysoká je pravděpodobnost přesunu pohledávek z jednotlivých kategorií klasifikace do kategorie pohledávek standardních.

U kategorie pohledávek sledovaných a nestandardních je přesun do kategorie standardních ze všech ostatních možností nejpravděpodobnější. V případě pohledávek pochybných a ztrátových je pravděpodobnost pře-

TABULKA 6 Pravděpodobnost přesunu do kategorie standardních (v %)

kategorie klasifikace	pravděpodobnost přesunu do kategorie standardních
standardní	97,31*
sledovaná	74,23
nestandardní	42,30
pochybná	10,89
ztrátová	6,11

poznámka: * totožné s pravděpodobností setrvání ve stejné kategorii
zdroj: vlastní výpočty

sunu do kategorie standardních na druhém místě, ale i tak je vzhledem k předpokládané bonitě těchto pohledávek relativně vysoká.

Vysvětlením může být skutečnost, že na základě některých kritérií, např. na základě splnění kritéria doby po splatnosti nebo prodlení s předkládáním výkazů, může být pohledávka relativně snadno a rychle zařazena do lepší kategorie klasifikace, a to dokonce rovnou do kategorie pohledávek standardních (pokud byla naráz napravena všechna porušení smluvních podmínek). To je však možné pouze při současném splnění i ostatních kritérií klasifikace, jako je např. finanční situace dlužníka. Rychlé přearažení do kategorie standardních pohledávek by tak bylo možné pouze v případě, že by to podporovala i finanční situace dlužníka.

Kategorizace pohledávek a minimální tvorba opravných položek k nim podle Opatření ČNB o klasifikaci je v porovnání s kategorizací podle S&P méně podrobná v případě bonitnějších pohledávek a z toho důvodu vykazuje i nižší schopnost zohlednit při tvorbě opravných položek skutečně očekávané riziko, které z těchto pohledávek plyne.²

Matice podle S&P rozlišuje sice 8 stupňů ratingu, avšak ve srovnání s Opatřením ČNB o klasifikaci, jež rozlišuje 5 kategorií, klade velký důraz zejména na diverzifikaci bonitních pohledávek, jež by byly podle Opatření ČNB zařazeny do kategorie standardních. Diverzifikace bonitnějších pohledávek podle Opatření ČNB o klasifikaci je tedy v porovnání se stupni ratingu podle S&P nižší, zato však v Opatření ČNB jsou podle našeho názoru více diverzifikovány hůře hodnocené pohledávky (např. nestandardní a pochybné pohledávky s koeficienty 20 % a 50 %). Tato skutečnost má následně i dopad na tvorbu opravných položek, přičemž rozdíl obou přístupů se navíc prohlubuje vzhledem k odlišnému přístupu ke zohledňování zajištění, resp. měr návratnosti. Výše uvedené budeme demonstrovat na následujícím příkladě.

² Analogii mezi významem kategorií klasifikace podle ČNB a stupňů ratingu vyvozujeme např. z toho, že oba přístupy vyjadřují bonitu pohledávky v členění do určité stupnice (tj. od nejlepší po nejhorší), u obou přístupů je k jednotlivým kategoriím přiřazena pravděpodobnost selhání (k obdobě koeficientů a PD – viz též výše), která je pak využívána při výpočtu/odhadu výše tzv. očekávané ztráty, resp. potřeby opravných položek pro její pokrytí (koeficienty jsou využívány v rámci regulatorně nastaveného postupu a PD vyvozená z matice S&P je využívána v rámci různých úvěrových modelů).

TABULKA 7 Potřeba opravných položek podle Opatření ČNB o klasifikaci

kategorie klasifikace	1	2	3	4	5
potřeba opravných položek (v %)	0	5	20	50	100
tvorba OP (očekávaná ztráta)	0	50 000	200 000	500 000	1 000 000

zdroj: vlastní výpočty

<i>Předpoklady:</i> výše pohledávky:	1 000 000 Kč
výše zajištění:	0 Kč
doba splatnosti:	1 rok
úroková sazba:	5 %

V případě aplikace postupu podle Opatření ČNB o klasifikaci by výše uvedená pohledávka mohla být vzhledem ke své bonitě zařazena do jedné z 5 kategorií klasifikace s tím, že by v závislosti na zařazení do kategorie klasifikace banka tvořila příslušnou výši opravných položek. Požadovaná výše tvorby opravných položek je pro jednotlivé kategorie uvedena v *tabulce 7*. Vzhledem k tomu, že pro zjednodušení předpokládáme nulové zajištění pohledávky, je požadavek na tvorbu opravných položek v tomto případě závislý pouze na kategorii klasifikace (resp. na příslušném koeficientu pro danou kategorii). Potřeba opravných položek vychází z již dříve uvedeného vztahu:

$$OPp = (V - C) \cdot koeficient$$

V případě zařazení pohledávky do stupňů ratingu podle S&P by stejná pohledávka mohla být zařazena do jednoho z 8 stupňů ratingu A až D s pravděpodobností selhání a mírou návratnosti³ odhadnutou na základě historických zkušeností (viz *tabulky 8 a 9*). Jak je zřejmé také z *tabulky 9*, míra návratnosti nevychází pouze ze zajištění dané pohledávky, a proto i v případě nulového zajištění je její dopad nenulový. Výše očekávané ztráty, proti níž by se banka měla krýt tvorbou opravných položek, vychází ze vztahu:

$$EL = E \cdot (1 - RR) \cdot PD$$

kde: *E* je výše expozice, *EL* očekávaná ztráta (*expected loss*), *RR* míra návratnosti (*recovery rate*), *PD* pravděpodobnost selhání (*probability of default*)

Výše očekávané ztráty se zohledněním míry návratnosti a bez jejího zohlednění je uvedena v *tabulce 10*.

Výsledky potvrzují již dříve uvedené zjištění – kategorizace pohledávek a minimální tvorba opravných položek k nim podle opatření ČNB je v porovnání s kategorizací podle S&P méně podrobná v případě bonitnějších pohledávek a z toho důvodu vykazuje i nižší schopnost zohlednit při tvorbě

³ Mírou návratnosti se rozumí procento pohledávky, jež je banka schopna získat při selhání dlužníka zpět.

TABULKA 8 Migrační matice S&P

	AAA	AA	A	BBB	BB	B	CCC	selhání
AAA	90,81	8,33	0,68	0,06	0,12	0	0	0
AA	0,7	90,65	7,79	0,64	0,06	0,14	0,02	0
A	0,09	2,27	91,05	5,52	0,74	0,26	0,01	0,06
BBB	0,02	0,33	5,95	86,93	5,3	1,17	0,12	0,18
BB	0,03	0,14	0,67	7,73	80,53	8,84	1	1,06
B	0	0,11	0,24	0,43	6,48	83,46	4,07	5,2
CCC	0,22	0	0,22	1,3	2,38	11,24	64,86	19,79

zdroj: Standard & Poor's Credit Week in Gughton, Finger, Bhatia (1997)

TABULKA 9 Míry návratnosti (v %)

typ pohledávky	střední hodnota	standardní odchylka
přednostní zajištěná (<i>senior secured</i>)	53,80	26,86
přednostní nezajištěná (<i>senior unsecured</i>)	51,13	25,45
přednostní podřízená (<i>senior subordinated</i>)	38,52	23,81
podřízená (<i>subordinated</i>)	32,74	20,10
podřízená uspokojená až po ostatních pohledávkách (<i>junior subordinated</i>)	17,09	10,90

zdroj: Studie Carty & Lieberman (96a) – Moodys Investors Service in Gughton, Finger, Bhatia (1997)

TABULKA 10 Potřeba opravných položek s využitím matice S&P

rating S&P	AAA	AA	A	BBB	BB	B	CCC	D
pravděpodobnost defaultu (v %)	0,00	0,00	0,06	0,18	1,06	5,20	19,78	100,00
míra návratnosti (v %)	51,13	51,13	51,13	51,13	51,13	51,13	51,13	51,13
očekávaná ztráta (se zohledněním míry návratnosti)	0,00	0,00	293,22	879,66	5 180,22	25 412,40	96 664,86	488 700,0
očekávaná ztráta (bez zohlednění míry návratnosti)	0,00	0,00	600,00	1 800,00	10 600,00	52 000,00	197 800,00	1 000 000,00

zdroj: vlastní výpočty s využitím dat z tabulek 8 a 9

opravných položek skutečně očekávané riziko, které z těchto pohledávek plyne⁴. Na druhé straně je však lépe pokryto riziko plynoucí z postupného zhoršování hůře hodnocených pohledávek.

Pravděpodobnost selhání jednotlivých kategorií je v porovnání s nastavenými koeficienty pro tvorbu opravných položek vyšší.

Výsledky simulace přesunu jednotlivých kategorií klasifikace do stavu selhání naznačují, že pravděpodobnost selhání je (za předpokladu všech tří výše uvedených definic selhání) vyšší, než by naznačovaly regulatorně

TABULKA 11 Srovnání pravděpodobnosti selhání s koeficienty pro tvorbu opravných položek (v %)

kategorie	pravděpodobnost selhání č. 1	pravděpodobnost selhání č. 2	pravděpodobnost selhání č. 3	koeficient pro tvorbu OP
standardní	0,32	0,65	1,06	0
sledovaná	7,37	14,09	19,72	5
nestandardní	24,53	45,32	47,98	20
pochybná	56,66	87,05	88,75	50
ztrátová	92,91	93,58	93,79	100

zdroj: vlastní výpočty

TABULKA 12 Rozdíly mezi pravděpodobnostmi selhání a koeficienty pro tvorbu opravných položek (v %)

kategorie	PD č. 1 – koeficient	PD č. 2 – koeficient	PD č. 3 – koeficient
standardní	+ 0,32	+ 0,65	+ 1,06
sledovaná	+ 2,37	+ 9,09	+ 14,72
nestandardní	+ 4,53	+ 25,32	+ 27,98
pochybná	+ 6,66	+ 37,05	+ 38,75
ztrátová	-7,09	-6,42	-6,21

zdroj: vlastní výpočty

nastavené koeficienty pro tvorbu opravných položek. Výjimkou je pouze kategorie pohledávek ztrátových, u níž pravděpodobnost selhání ve všech třech případech dosahuje hodnoty nižší než 100 % (*tabulka 11*). Srovnatelnost informace, jež vyjadřuje pravděpodobnost selhání, a koeficienty pro tvorbu opravných položek jsme vyvodili z logiky již dříve uvedených vztahů pro výpočet opravných položek (*OPp*) a pro odhad očekávané ztráty (*EL*). Oba členy totiž podle našeho názoru plní stejnou funkci, tj. procentuálně vyjadřují objem pohledávky, která po snížení o část, jež se bance vrátí zpět (vyjádřená prostřednictvím ať již objemu kvalitního zajištění, nebo měr návratnosti), je riziková a reprezentuje očekávanou ztrátu.

Největší rozdíly vykazují horší kategorie klasifikace, se zvyšující se kvalitou se rozdíl mezi pravděpodobnostmi selhání a koeficientem podle Opatření ČNB snižuje a v případě kategorie standardních pohledávek je už jen zanedbatelný. Rozdíly mezi pravděpodobnostmi selhání a koeficienty podle Opatření ČNB o klasifikaci jsou uvedeny v *tabulce 12*.

Z výše uvedených výsledků je zřejmé, že minimálně nastavené koeficienty pro tvorbu opravných položek podle ČNB dosahují ve většině případů nižší úrovně než odhadnuté pravděpodobnosti selhání. Z tohoto výsledku by se dalo usuzovat, že koeficienty pro tvorbu opravných položek (resp. jejich minimální úroveň) by měly být nastaveny přísněji. Je však nutné si

⁴ Důkladné sledování bonity a odhadu očekávané ztráty je podle našeho názoru nutné/významné právě v počáteční fázi zhoršování bonity pohledávky (resp. dlužníka), tj. v době, kdy je ještě možné učinit nějaká opatření.

uvědomit, že odhady byly prováděny na datech pouze za čtyři roky, čímž mohou být výsledky poněkud zkresleny⁵. Pokud bychom vzali v úvahu směrodatnou odchylku pravděpodobností selhání vypočtených zvlášť pro jednotlivé sledované roky, pak by výsledky získané pro odhad pravděpodobnosti selhání č. 1 a koeficienty pro tvorbu opravných položek byly velmi dobře srovnatelné.

3. Vztah k regulatorně nastaveným postupům pro odhad neočekávané ztráty

3.1 Výpočet kapitálové potřeby

Stejně jako v případě pokrytí očekávaných ztrát i v případě ztrát neočekávaných česká regulatorní úprava v současné době bankám neumožňuje, aby při odhadu kapitálové potřeby vycházely z vlastních statistických odhadů. Kapitálová potřeba, resp. požadavky na kapitálovou přiměřenost bank jsou dány regulatorní úpravou v rámci Opatření České národní banky č. 3 ze dne 28. června 1999, o kapitálové přiměřenosti bank zahrnující úvěrové a tržní riziko, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Opatření o KP).

V tomto opatření je stanoven závazný postup pro výpočet potřebné výše kapitálu pro pokrytí neočekávaných ztrát. Znamená to tedy, že banky mají povinnost udržovat minimálně takovou výši kapitálu, která je přesně dána způsobem výpočtu vymezeným Opatřením o KP, tj. bankám není dána možnost postupovat na základě odhadu podle vlastních modelů. Banka samozřejmě může mít i svůj vlastní model, ale jeho výsledky v podstatě slouží jen pro vnitřní potřeby banky.

Problematika kapitálové přiměřenosti, jež je upravena v Opatření o KP, je poměrně rozsáhlá. V tomto textu se zaměříme pouze na tu část, která se týká pokrytí úvěrových rizik vznikajících v rámci bankovního portfolia, tzn. na kapitálový požadavek k úvěrovému riziku bankovního portfolia.

Kapitálový požadavek k úvěrovému riziku bankovního portfolia „se stanoví pouze z nástrojů zařazených do bankovního portfolia, které jsou zachyceny v účetnictví banky na straně aktiv, příp. současně i na straně pasiv“. Kapitálový požadavek k úvěrovému riziku bankovního portfolia lze vyjádřit následujícím vztahem:

$$KP_{BP} = (RRVA_{BP} + PRVA_{BP}) \cdot 0,08$$

$$RRVA = \Sigma[(RA - OP) \cdot RV]$$

$$PRVA = \Sigma(\acute{U}E \cdot RV)$$

kde KP_{BP} je kapitálový požadavek k úvěrovému riziku bankovního portfolia, $RRVA_{BP}$ rozvahová rizikově vážená aktiva bankovního portfolia,

⁵ Směrodatná odchylka pravděpodobností selhání (podle uvedených definic) vypočtených zvlášť za jednotlivé sledované roky se u standardních pohledávek pohybuje v rozmezí cca 0,1–0,3; u sledovaných pohledávek 2,7–3,4; u nestandardních pohledávek 5,3–6,5; u pochybných pohledávek 6,8–9,3 a u ztrátových pohledávek okolo 6,4.

TABULKA 13 Kombinace pokrytí očekávané a neočekávané ztráty

klasifikace podle ČNB	objem (nesplacená výše pohledávky)	zajištění	zajištění (typ)	potřeba opravných položek	objem – OP	RV	kapitálový požadavek	nepokryté riziko
1	1 000 000	400 000	nemovitosti	0	1 000 000	1	80 000	920 000
2	1 000 000	400 000	nemovitosti	30 000	970 000	1	77 600	892 400
3	1 000 000	400 000	nemovitosti	120 000	880 000	1	70 400	809 600
4	1 000 000	400 000	nemovitosti	300 000	700 000	1	56 000	644 000
5	1 000 000	400 000	nemovitosti	1 000 000	0	1	0	0

poznámka: Zajištění nemovitostí u pohledávky, která je po splatnosti více než 360 dní, tj. u ztrátové pohledávky, má podle Opatření ČNB hodnotu 0.

zdroj: vlastní výpočty

$PRVA_{BP}$ podrozvahová rizikově vážená aktiva bankovního portfolia, RA rozvahová aktiva, OP opravné položky k danému rozvahovému aktivu, $ÚE$ úvěrový ekvivalent podrozvahových aktiv,⁶ RV příslušná riziková váha.⁷

Příslušné rizikové váhy pro účely výpočtu rizikově vážených aktiv jsou stanoveny k jednotlivým druhům aktiv přílohou Opatření o KP. Mimo to však může banka při stanovení příslušných rizikových vah zohlednit také zajištění daného rozvahového nebo podrozvahového aktiva.

3.2 Posouzení nastavení postupů pro výpočet kapitálové potřeby a jejich vztah k odhadům očekávaných ztrát

Nastavení postupů pro výpočet kapitálové potřeby, resp. pro účely pokrytí neočekávané ztráty, a jejich vztah k odhadům očekávaných ztrát budeme demonstrovat na následujícím příkladu:

Předpoklady: složení portfolia: portfolio složené z jedné pohledávky
výše pohledávky: 1 mil. Kč
výše a typ zajištění: 400 tis. Kč, nemovitosti

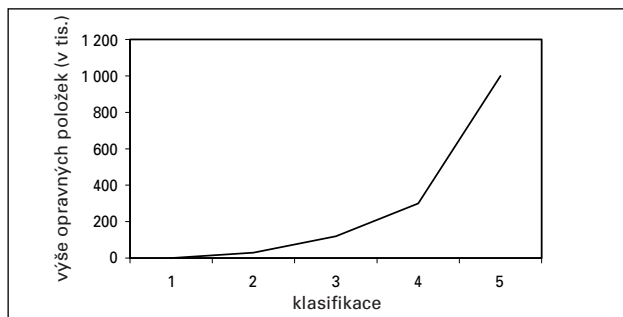
Na příkladu této pohledávky můžeme ukázat všechny možné situace kombinací pokrytí očekávané a neočekávané ztráty – viz *tabulka 13*.

Je zřejmé, že pokrytí očekávané ztráty, tj. tvorba opravných položek, vychází zejména z klasifikace této pohledávky, kdy každému stupni klasifikace je opatřením přesně stanoven koeficient pro tvorbu opravných položek. Čím horší je bonita pohledávky, tím více je vyžadováno opravných položek.

⁶ Opatření o KP stanoví postup pro výpočet úvěrového ekvivalentu stanovených podrozvahových aktiv a úvěrového ekvivalentu podrozvahových aktiv pevných termínových kontraktů a nakoupených opcí, s výjimkou pevných termínových a opčních kontraktů obchodovaných na burze (kde $ÚE = 0$).

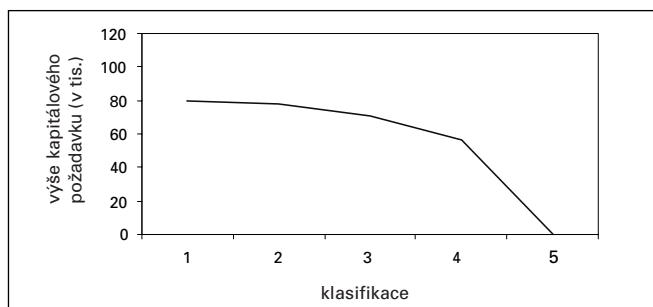
⁷ Příslušná riziková váha je stanovena v příloze Opatření o KP.

GRAF 6 Vztah klasifikace a výše tvorby opravných položek

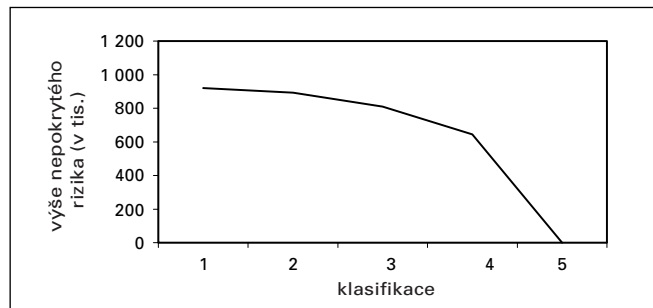
zdroj: vlastní výpočty

GRAF 7 Vztah klasifikace pohledávky a výše kapitálového požadavku

zdroj: vlastní výpočty

GRAF 8 Vztah klasifikace pohledávky a výše nepokrytého rizika

zdroj: vlastní výpočty

Výše vytvořených opravných položek má však vliv i na kapitálový požadavek vypočtený pro danou pohledávku. Čím vyšší je objem vytvořených opravných položek, tím nižší je kapitálový požadavek (objem opravných položek snižuje objem nesplacené pohledávky, který slouží jako základ pro výpočet kapitálového požadavku). Vzhledem k tomu, že v případě bonit-

nějsích pohledávek je potřeba opravných položek vypočtená podle opatření ČNB nižší, je nižší také částka, o kterou se snižuje výše nesplacené pohledávky pro účely výpočtu kapitálového požadavku. Z toho pak vyplývá, že čím je daná pohledávka bonitnější, tím je požadavek na tvorbu opravných položek nižší, avšak tím vyšší je kapitálový požadavek připadající na danou pohledávku. Výše nepokrytého rizika se však se zhoršováním bonity pohledávky snižuje.

3.3 Shrnutí základních zjištění

Výše získané výsledky se jeví jako logické:

- U bonitnějších pohledávek je nižší pravděpodobnost selhání, tj. očekávaná ztráta je nižší; proto i potřeba opravných položek je v porovnání s hůře hodnocenými pohledávkami nižší.
- Čím horší je bonita pohledávky, tím nižší je kapitálová potřeba k této pohledávce, protože velká část rizika je již očekávána, a je tudíž kryta tvorbou opravných položek.
- Výše nepokrytého rizika se s poklesem bonity pohledávky snižuje, protože se zvyšuje pravděpodobnost selhání a je jen velmi malá pravděpodobnost, že by se kvalita pohledávky zlepšila a banka tudíž byla v plné výši uspokojena.

I přesto však shledáváme v přístupu podle Opatření ČNB několik sporných bodů:

- *Odlišný přístup k faktorům, které při výpočtu snižují výsledek.* Zajištění pohledávky sice snižuje výši očekávané ztráty, a tedy i výši opravných položek (viz dříve uvedený vztah pro výpočet potřeby opravných položek), avšak na druhé straně není toto zajištění zohledněno při výpočtu kapitálového požadavku (s výjimkou omezené skupiny zajištění, u kterého může být zohledněna riziková váha). Vzniká tak situace, kdy čím větší je objem zajištění pohledávky, tím větší je kapitálový požadavek kladený na banku. Čím vyšší je zajištění, tím méně snižuje celkovou expozici o opravné položky a tím větší je základ pro výpočet kapitálového požadavku, který je bez ohledu na bonitu pohledávky násoben koeficientem 0,08.
- *Odlišné vymezení bonity pohledávek.* Pro účely tvorby opravných položek jsou jednotlivé pohledávky roztrženy do kategorií klasifikace na základě posouzení stanovených kritérií (např. finanční situace); při výpočtu kapitálového požadavku se však vychází ze struktury rizikových vah, které jsou jednotlivým pohledávkám přiřazovány na základě přílohy Opatření ČNB. Pro účely výpočtu opravných položek má sice banka povoleno odečíst výši kvalitního zajištění, avšak kvalita zajištění nikterak neovlivňuje bonitu, resp. třídu klasifikace, do které je pohledávka zařazena. Na druhé straně při výpočtu kapitálového požadavku je umožněno snížit rizikovou váhu pohledávek zajištěných určitým přesně vymezeným zajištěním.
- *Odlišný, resp. odlišně definovaný okruh zajištění zohledňovaný pro potřebu opravných položek a pro výpočet kapitálového požadavku.* Tak např.

Opatření o KP umožňuje bankám zohlednit zástavní právo k nemovitosti při ocenění rozvahového nebo podrozvahového aktiva rizikovou vahou. Konkrétně se jedná o zástavní právo k nemovitosti, „které je zapsáno v katastru nemovitostí České republiky nebo obdobném registru ve státě zóny A jako první v pořadí, je-li nemovitost určena převážně k bydlení a je ve výlučném vlastnictví jednoho nebo více dlužníků-fyzických osob, které v ní trvale bydlí nebo ji pronajímají“. Na druhé straně Opatření o klasifikaci dokonce stanoví, že v případě, že je pohledávka po splatnosti více než 360 dní, nesmí banka pro účely výpočtu potřeby opravných položek toto zajištění uznávat vůbec.

4. Závěr

V poslední době je problematice odhadu očekávané a neočekávané ztráty věnován zvýšený zájem, který byl vyvolán mimo jiné také nově připravovaným materiálem Basilejského výboru pro bankovní dohled „*New Basle Capital Accord*“.

V souvislosti s tímto nově připravovaným materiálem Basilejského výboru, který vychází z předpokladu, že pro účely výpočtu kapitálového požadavku vůči úvěrovému riziku bude banka moci vycházet také z interně vyvinutého systému ratingů, lze do budoucna očekávat zvýšení zájmu o nové způsoby měření úvěrového rizika i v rámci českého bankovního sektoru. To si zcela přirozeně vyžádá i zvýšené nároky na vytvoření odpovídajícího regulatorního zázemí. Při pravděpodobném promítnutí tohoto přístupu i do českých podmínek bude nutné revidovat nejen regulatorně nastavené postupy pro odhad kapitálové přiměřenosti, ale i postupy pro odhad opravných položek. Odhad očekávané a neočekávané ztráty spolu vzájemně úzce souvisejí, a proto by tyto dva typy ztrát neměly být posuzovány odděleně a naopak by měly být v naprostém vzájemném souladu.

Výše uvedená zjištění upozorňují na možné slabé stránky a snad jsou zároveň i podnětem k zamyšlení o budoucím nastavení regulatorních postupů pro odhad očekávané ztráty v rámci českého prostředí.

LITERATURA

Bank for International Settlements (2001): *The New Basle Capital Accord, Consultative Document*. Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision, January 2001.

CAOUPETTE, J. B. – ALTMAN, E. I. – NARAYANAN, P. (1998): *Managing Credit Risk, The Next Great Financial Challenge*. John Wiley & Sons, Inc., New York, 1998.

Česká národní banka (1998): *Opatření České národní banky č. 193 ze dne 9. července 1998, kterým se stanoví zásady klasifikace pohledávek z úvěrů a tvorby opravných položek k těmto pohledávkám*.

Česká národní banka (1999): *Opatření České národní banky č. 3 ze dne 28. června 1999, o kapitálové přiměřenosti bank zahrnující úvěrové a tržní riziko, ve znění pozdějších předpisů*.

GUPTON, G. – FINGER, C. – BHATIA, M. (1997): *CreditMetrics^(tm) – Technical document*. J. P. Morgan, New York, 1997.

CHOFRAS, D. (2000a): *Managing Credit Risk – Vol. I – Analysing, rating and pricing the probability of default*. Euromoney Institutional Investor PLC, London, 2000.

CHOFRAS, D. (2000b): *Managing Credit Risk – Vol. II – The Lessons of VaR failures and imprudent exposure*. Euromoney Institutional Investor PLC, London, 2000.

ONG, M. K. (1999): *Internal Credit Risk Models – Capital Allocation and Performance Measurement*. Risk Books, London, 1999.

DALŠÍ ZDROJE

datová základna ČNB v agragované podobě

SUMMARY

JEL Classification: G21, G28

Keywords: expected losses – classification – provisions – capital adequacy

Regulatory Requirements and the Estimation Techniques of Loan Losses in the Czech Republic

Lucie KOBZOVÁ – Czech National Bank, Prague (lucie.kobzova@cnb.cz)

This paper examines estimations of the expected losses of loans and the provisioning techniques imposed by Czech regulatory norms. The current Czech regulatory guidelines define the criteria for loan classification and specify the minimum coefficients used for creating provisions. These coefficients correlate each individual loan with an expected loss. Anticipating the implementation of the New Basel Capital Accord on banking in the Czech Republic, it can be argued that it will be necessary to revise not only the capital adequacy framework, but also procedures connected with provisioning. The estimation procedures of both expected and unexpected losses should interact. This paper emphasizes the potential weak points of the current regulatory framework in the Czech Republic concerning the estimation technique of expected losses and its relation to the estimation technique of unexpected losses.